

Der satses internationalt på saga-øen, hvor manglen på bilveje nok kan tage pippet fra Deres udsendte, men ikke fra producenten af en road-movie.

Blandt vildmænd, drømmere og barske businessfolk

af Peter Risby Hansen

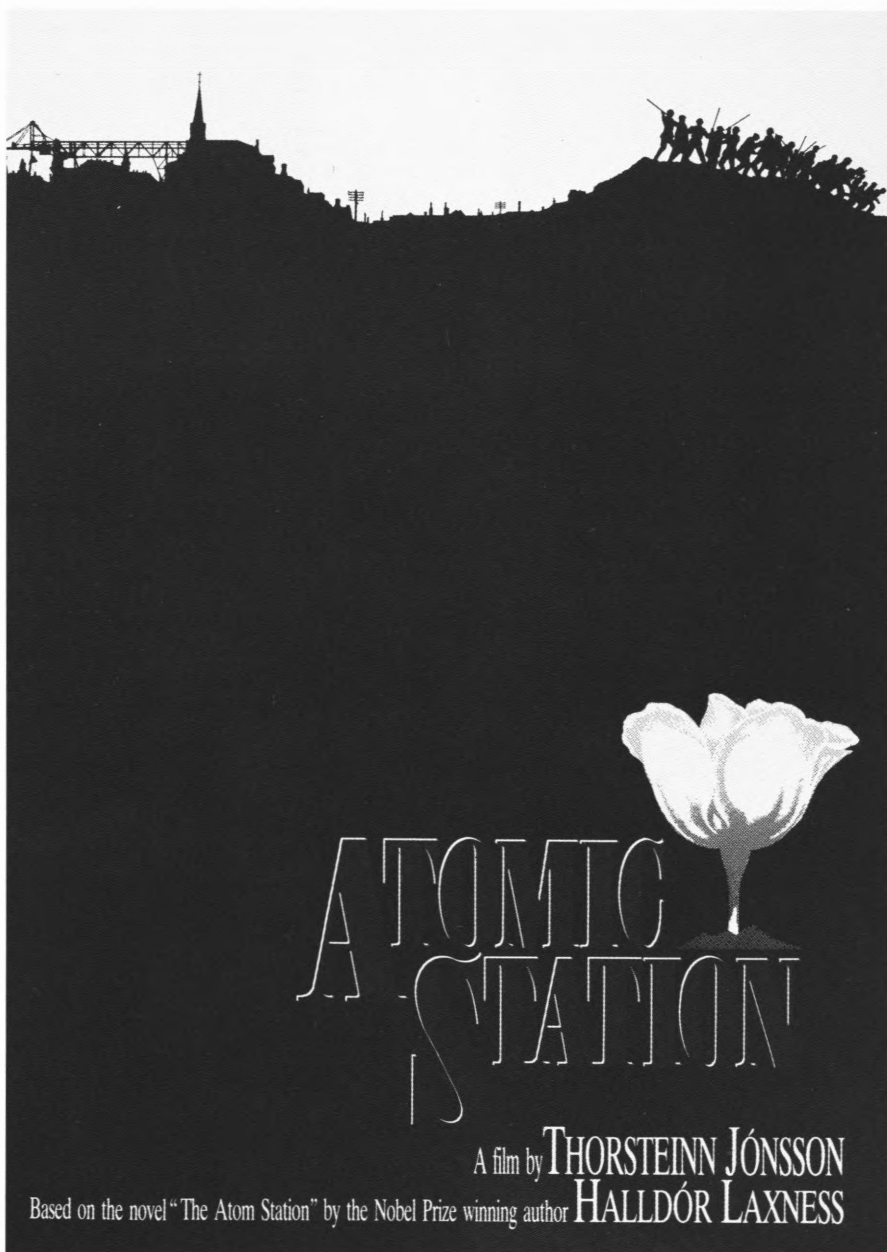
Snæfells krater havde form som en omvendt kegle, hvis åbning vel kunne være et par kilometer i diameter...Solen sendte et væld af stråler ned i krateret. Hvert fremspring, hver klippe, hver sten, hver ujævnhed fik sin del af denne lysstrøm og kastede straks sin skygge på jorden. Blandt dem tegnede Scartaris sin som en skarp linje, der umærkeligt drejede mod solen... Ved middagstid, da dens skygge var kortest, strejfede den ganske let kanten af den midterste skakt. - Det er her! råbte professoren - det er her! Afsted til Jordens indre!

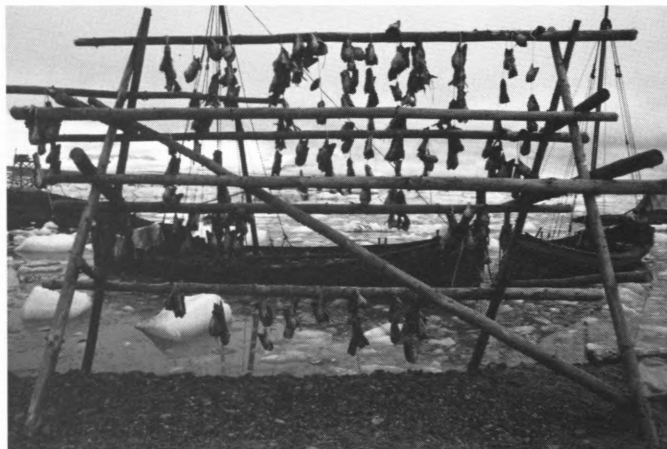
Jules Verne: "Rejsen til jordens indre"

Med møje og besvær var det lykkedes mig at overtale min ledsagerske, som generelt udviser en påfaldende mangel på sans for trivia, til at køre en omvej på flere hundrede kilometer for at se en vulkan hvor "en eller anden drengebogsforfatter", som hun udtrykte det, engang har ladet en bog foregå. Når man så er kravlet halvvejs op ad det ca. 1500 meter høje bjerg Snæfellsjökull for at kunne få et vue af toppen, må man konstatere at selvom der et eller andet sted omkring bjergets tinde er en vulkan med et kegleformet krater, så er dette krater dækket af en gletscher, og er således grundigt lagt på is. Mange vil nok kunne huske James Mason i rollen som professor Lindenbrock i Henry Levins filmatisering af *Rejsen til jordens indre* (1959). Mason kommer springende ned ad siden på en perfekt kegleformet vulkan og råber noget i retning af "og nu til Reykjavik", i næste klip drejer hestevognen om hjørnet og er midt i Hollywoods version af Islands hovedstad. I virkelighedens verden er der omkring 250 km til Reykjavik, sikkert to-tre dagsrejser i hestevogn!

Baggrunden

Rejsen til Island i juli '87 var foranlediget af et kulturkritiker-stipendium fra Foreningen Norden. Opholdet blev fordelt på en uge i

Det overvældende Gullfoss vandfald kommer til at udgøre et blandt mange andre af de fantastiske bagtæpper, som leveres kvit og frit af den islandske natur til saga-filmatiseringen **Tristan and Isold**.

I **Tristan and Isold** har man ved gletscher-lagunen Jökulsárlón opbygget en hel vikingehavn, komplet med torskehoveder og fårekød hængt til tørre, og to langskibe i fuld størrelse.

Reykjavik, hvor der var lejlighed til at mødes med en række aktuelle filmfolk. Og en uge der gik med en 3.000 km. lang køretur øen rundt bl.a. for at komme on-location med saga-filmen *Tristan and Isold*. Det blev en tur, der bød på enestående oplevelser af en natur, som for en dansker kun kan forekomme storslået, barsk og meget anderledes. Talrige gange var der lejlighed til at undre sig over, hvorledes man var havnet på en smal vej med 10-12 % stigning/fald, med en belægning bestående af løse småsten og udsigt til afgrunde på alle sider. Og så i en diminutiv Fiat Panda, der burde have været en Range Rover. Udlejningsselskabet tog det dog pænt, da de måtte flyve et nyt udstødnings-system til en lille by på østkysten, efter at vi havde forlagt det gamle et eller andet sted på den for ca. 75 % vedkommende grus og jordbelagte ringvej, der går øen rundt. Der lød heller ingen sure bemærkninger, da vi måtte aflevere bilen med to støddæmpere, der simpelthen var knækket midt over.

Forhistorien

At tale om en islandsk filmhistorie er muligvis noget af en overdrivelse, men hvorom alt er fandt de første filmforevisninger sted på øen omkring 1903, og Reykjavik fik sine første to biografer i 1906 og 1912. Først i 1930 kom en tredje biograf (Reykjavik har nu 13 biografer, befolkningstallet i hovedstaden er godt 100.000). Op igennem stumfilmtiden blev Island lejlighedsvis brugt som location i bl.a. danske og svenske film. En egentlig islandsk filmproduktion bestod fortrinsvis af dokumentarfilm, men filmfolk som Loftur Gudmundsson og Oskar Gislason indspillede dog enkelte dramatiske produktioner. Gudmundsson lavede således, så sent som i 1948, Islands første talefilm *Milli fjalls og fjöru*. Landet var dog stadigvæk populært som location, og Arne Mattsson indspillede således Halldór Laxness' *Salka Valka* på Island i 1954. Filmen var en co-produktion med det

Optagelserne til denne dramatiske scene i **Foxtrot** foregik i en nedlagt flyhangar, der daterer sig tilbage fra 2. verdenskrigs dage.

Fotografen Karl, Producenten Asgeir og instruktøren Jon udgør tilsammen Frost Film, der på få år er blevet en af Reykjaviks førende producenter af reklamefilm – Nu satser de altså på thrilleren **Foxtrot**.

islandske selskab Edda-film, der også var med på Ballings *Pigen Gogo* (1962) og Axels *Den røde kappe* (1967). Da TV gjorde sit indtog på Island i 1966, opstod der mulighed for en vis produktion, og de islandske filmfolk samlede sig i The Icelandic Film Makers Association.

Gennembruddet

Hvad der for alvor satte gang i en produktion af islandske film var kulturminister Vilhjálmur Hjálmarssons beslutning om oprettelsen af en Islands Filmfond (Kvikmyndasjóður) og et Filmarkiv (Kvikmyndasafn) i 1979. Det islandske sprog indeholder kun sjældent låneord og ordet for film er kvikmyndir. Filmfondens første budget var af en størrelse, der kunne dække knapt halvdelen af omkostningerne på en lavbudget film. Alligevel var der en mængde filmfolk, med erfaring fra TV-produktion eller netop hjemvendt fra udenlandske filmskoler, der var villige til at gældsætte sig til op over skorstenen for at få gang i deres filmprojekter. Agúst Gudmundssons *Land og synir* var den første feature produceret med støtte fra Film Fonden, og i hastig rækkefølge kom bl.a. Hrafn Gunnlaugssons *Odal fedranna* og Torsteinn Jónssons *Punktur komma strik*. Publikum strømmede til biograferne for at se film med islandsk dialog og islandske temaer (240.000 indbyggere sætter dog naturlige grænser for filmenes kommercielle succes), produktionsselskaberne skød op som paddehatte (i 1983 var der 26), og produktionerne blev mere og mere ambitiøse. Således var Eigill Edvardssons *Husid* (1983) en ganske kompleks psykologisk gyser, der endda formåede at vække en vis opsigt blandt britiske kritikere.

Kampen om publikum

Filmene begyndte dog snart at tabe penge i stor stil. Torsteinn Jónssons teknisk flotte filmatisering af Islands nobelprisvinder Halldór Laxness' roman, *Atomic Station* (1984),

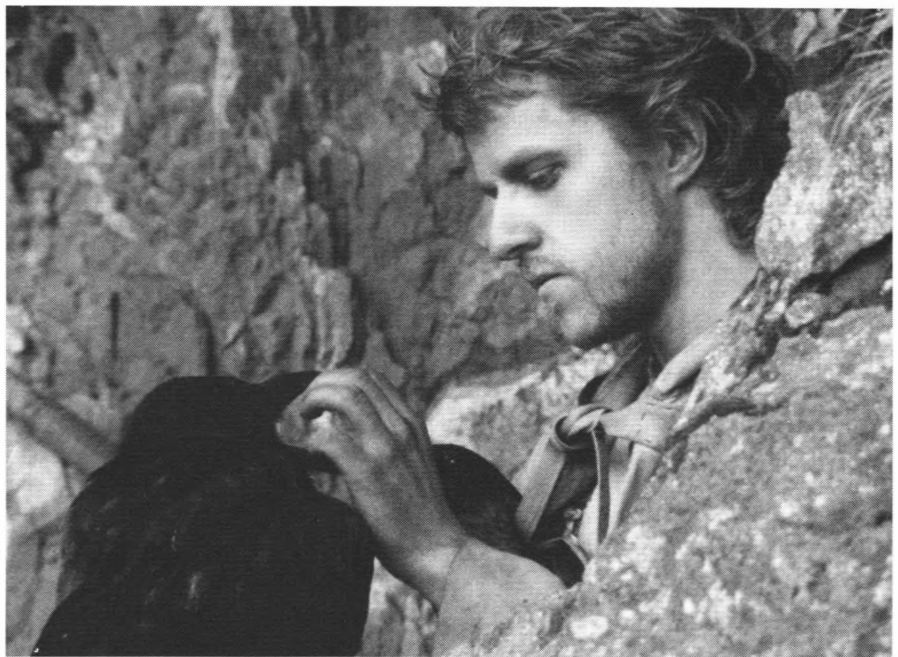
skal angiveligt have tabt omkring 4 millioner dkr. Islandske film havde ikke længere nyhedsværdi, og biograferne var blevet meget ferme til at skaffe nye udenlandske film, faktisk sker det at en Europa-premiere finder sted i Reykjavik. Island har ingen distributionselskaber, som vi kender dem fra Danmark, istedet har hver biografkæde direkte kontakter til primært amerikanske distributører. Island formodes at have en eksorbitant høj dækningsgrad hvad angår husstande med video, tallet sættes forsigtigt til omkring de 90 %, men kendes ikke nøjagtigt, da de fleste videomaskiner smugles ind i landet. Omtrent på hvert andet gadehjørne i Reykjavik finder man en velassorteret videoforretning og markedet kan byde på langt over 4.000 titler.

Det driftige og velstående lille land har mere end fuld beskæftigelse, og underholdningsindustriens kamp om folks sparsomme fritid er hård. En instruktør har dog klart sig pænt, nemlig Thrainn Bertelsson, der til dagligt er redaktør for et socialistisk dagblad. Bertelsson er uddannet på Dramatiske Institutet i Stockholm, og hans formular er film for folket. Hans folkelighed er heller ikke gået upåagt hen, men komedierne om de to fidusmagere Thor og Danni, *Nytt lif* (1983), *Dalalif* (1984) og *Löggulif* (1985), er umådeligt populære. Størst succes fik *Dalalif*, der var blevet til under en periode, hvor hans optagelser til den psykologiske thriller *Skammdégi* (1984) var gået i stå. Fra manuskriptet blev påbegyndt til filmen havde premiere gik der *tre måneder*. "Balling havde fortalt mig at hans film *Pigen Gogo* var blevet lavet på tre måneder, så jeg ville forsøge at slå hans rekord," fortæller Bertelsson. Filmen blev set af 90.000 islændinge. Til gengæld blev hans thriller en decideret fiasko. "På Island er det ikke noget problem at rejse penge til en film – problemet kommer i reglen først, når de skal betales tilbage. Det bliver sværere og sværere at få folk i biografen, konkurrencen om deres fritid er blevet meget hård." Siger Bertelsson, der efter en længere pause fra film er igang med manuskriptet til en dramatisk film om alkoholafvænnning.

Islændingene fortsætter dog ufortrødent med at lave film, i 1986 bl.a. Fridrik T. Fridrikssons *White Whales* og Thorhildur Thorleifsdóttirs komedie *The Icelandic Shock Station*. Thorhildur Thorleifsdóttir er netop blevet indvalgt i Althinget, hvor hun skal være "tingmand" for Kvindepartiet. I 1987 gav Film Fonden støtte til to spillefilm-projekter: *Foxtrot* og *Tristan and Isold*.

Foxtrot i rockvideo takt

Foxtrot beskrives som en action-thriller. Det er et low budget projekt til ca. 7 mill. dkr. Bag produktionen står det dynamiske unge foretagende Frost Film. Forventet premiere-dato er medio 1988, dog skulle to musik-videoer og en trailer have ligget klar fra april i år.

Ravnen i *Når ravnen flyver*.

Efter et manuskript af Sveinbjörn I. Baldvinsson, en islandsk forfatter, der p.t. studerer manuskriptskrivning på U.C.L.A. i Californien, fortælles i road-movie form om to halvbrødre, der efter års adskillelse genfindes som kolleger, de transporterer penge for nationalbanken. Men der er skygger fra fortiden, og rejsen igennem de gølle landskaber udvikler sig for alvor til en dødendans, da de myrder en ung pige, de har samlet op på et af den øde landevejs cafeterier.

Frost Film har slået sig op på flot producerede reklamefilm til biografer og TV. Godt 100 stk! Det er også blevet til 5 rockvideoer, som har været distribueret internationalt. Selskabet udgøres af tre unge mænd, alle omkring de 30. Producenten Asgeir Bjarnason, har en alsidig baggrund, der går lige fra computerprogrammering over økonomi til klassisk guitar. Han er medejer af adskillige firmaer og har arbejdet med filmproduktion siden 1984. Fotografen Karl Oskarsson har fire spillefilm bag sig, heriblandt *Atomic Station* (1984). Han er blevet en af Islands mest efterspurgte filmfotografer, og har haft rig lejlighed til at finpolere stilen på reklamefilm og videoer. Instruktøren Jon Tryggvason, der spillefilmdebuterer med *Foxtrot*, har studeret film og teater på The New York University. Hans erfaring herfra er eksperimentalt-teater og obskure studenterfilm, som han selv udtrykker det. I Reykjavik har han primært instrueret reklamer og videoer.

Holdet bag filmen lægger ikke skjul på, at der er tale om en velkalkuleret kommerciel satsning. Velkalkuleret er det simpelthen nødt til at være. Asgeir, Karl og Jon har nemlig personligt måttet stille sikkerhed for et banklån på 2.5 millioner dkr. Den islandske filmfond bidrager med 1.7 millioner, og de resterende 2.8 millioner forsøger Frost

Film at rejse ved at tilbyde co-produktionsaftaler til udenlandske producenter. Blandt de danske foretagender, der har haft tilbudet til overvejelse, er Kærne Film og Nordisk.

Frost Film har ventet i 2 1/2 år på støtte fra Filmfonden. Oprindeligt havde de forelagt fonden et særdeles ambitiøst projekt *EVO*, en futuristisk musical-action sag. Det var dog et nummer for stort og man kastede sig i stedet over *Foxtrot*. Alle sejl er nu sat til for at sikre succes: Temaet har international appel og er stort set rensat for lokale referencer (udover at den storslåede islandske natur fungerer som bagtæppe), lydsporet dubbles naturligvis i en engelsk version lige fra starten, en amerikansk script-doctor har set manuskriptet efter i sømmene og Frost Film arbejder som et team – ingen "kunstnerisk excentricitet" skal løbe af med det projekt. Instruktøren Lárus Ymir Oskarsson der sidste år markerede sig i svensk film med bl.a. *Den anden dans* fungerer som projektets supervisor.

Selvom ikke alle pengene var skrabet sammen gik optagelserne igang i juli måned sidste år. Der var bl.a. lejlighed til at overvære optagelserne til en dramatisk drømme-sekvens, hvor hovedrolleskuespilleren Steinarr Olafsson flygter fra en brændende bil. Da Island ikke har nævneværdige studiefaciliteter foregik disse optagelser i en nedlagt flyhangar fra 2. verdenskrig. "Hver gang vi får noget film i kassen har vi mere at vise frem – det er vores strategi", fortæller Asgeir Bjarnason, og fortsætter: "Vi forbedrer konstant filmen. Og vi har en helt anden tankegang, end de der hidtil har lavet islandske film. Vi har ikke tænkt os at miste hus og hjem!"

Handrit og stjórn: Agúst Guðmundsson Klipping: William Diver
 Framleiðandi: Jón Hermannsson Lögmynd og búningur: Jón Þórisson
 Kvikmyndataka: Sigurbur Sverrir Pálsson Tónlist: Askell Másson

Mebál félkenda: Arnar Jónsson, Bjarni Steingrímsson,
 Helgi Skúlason, Ragnheiður Steindórsdóttir
 Tinna Gunnlaugsdóttir, Þráinn Karlsson

Hafnarstræti 19 · Reykjavík · Ísland · Tel. 19960

Agúst Guðmundssons filmatisering af *Gislis Saga* (1981) var en ganske kostbar sag, der imidlertid er solgt til TV mange steder i Europa. Titelrollen spilles af en af Islands førende skuespillere, Arnar Jónsson.

Tristan og Isolde uden Wagner

"Jeg har drømme: Jeg ser en stor hval ligge i vandkanten, omgivet af isbjerge, der står mænd på den – som fluer på fisk. Jeg ser en enorm kirke stå i dampen fra de varme kilder – den brænder! Jeg ser en hvid hest krydse en klippebro, der er et frådende vandfald i baggrunden. Og én dag gør jeg drømmene til virkelighed."

Hrafn Gunnlaugsson

Tristan and Isold eller *In the Shadow of the Raven* er en uafhængig sequel til saga-filmen *Når raven flyver* (1984), som instruktøren Hrafn Gunnlaugsson høstede en del succes på, særligt i Sverige, hvor han vandt Guldbaggen for bedste instruktion. (Filmen har også været vist i Danmark). *Tristan and Isold* har et tre gange så stort budget som sin forgænger, 10,5 millioner dkr. Det er en coproduktion imellem den islandske Filmfond, Det Svenske Filminstitut, det svenske selskab Cinema Art Productions og Gunnlaugssons eget selskab E.L.L.M.

"Hrafn Gunnlaugsson er en vildmand", hævder hans gamle gymnasie-kammerat filmkritikeren, forfatteren og dagbladsredaktøren Ingólfur Margeirsson. Og henviser formentlig til, at Gunnlaugsson er ikke så lidt af et kunstnerisk temperament. Da vi omsider efter en dags kørsel ad ufremkommelig jordvej nåede frem til hans location, der lå i udkanten af den gigantiske Vatnajökull glet-

sker (den største uden for Grønlands indlandsis), blev vi modtaget af den unge instruktørassistent Daniel, som viste sig at være den 24-årige søn af Ingmar Bergman. Han har arbejdet med film siden han var 14, men debuterer som instruktørassistent på denne produktion. Næste dag fandt Hrafn en ledig stund og afslørede sig som et drevent interview-offer.

Da Hrafn var 20 år og studerede film på Dramatiska Institutet i Stockholm, mødte han på en cafe den argentinske forfatter Jorge Luis Borges. Borges havde spurgt ham, om der var et særligt emne han ville lave film om. "Jeg ville gerne finde en måde, hvorpå jeg kunne overføre de islandske sagaer til film", svarede Hrafn. "Så skal du studere westernfilmen", havde den gamle forfatter svaret. Denne ide begyndte at tjekke Gunnlaugsson, og han så på film af først Ford, siden Kurosawa og Leone. Endelig en årrække senere resulterede det i *Når raven flyver* (1984). Med elementer fra flere forskellige sagaer fortælles en enkel, stileret men også magtfuld historie om en ung mand, der søger hævn over sine forældres mordere. *Once Upon a Time in the North* har Peter Cowie spøgefuldt, men ganske rammende kaldt filmen, der fik de islandske kritikere på nakken grundet dens stærke afmytologisering af sagaerne. "De første islændinge var ikke helte men derimod landflygtige", mener instruktøren.

Gunnlaugsson beskriver *Tristan and Isold* således: "Jeg har taget elementer fra den keltiske myte om Tristan og Isolde og kombineret den med Sturlunga Saga om manden, der forsøger at forene et borgerkrigshærgat Island. Elementerne fra Tristan og Isolde gør, at det ikke kun bliver en historie om magt men også om kærlighed, så man kan sige med det gamle islandske digt: "Enhver ædel

gering, udført af en mand, skyldes drømmen om en kvindes kærlighed." I mine film er jeg meget interesseret i folk der har en mission. Jeg synes det er sørgeligt med skandinaviske film, at 90 % handler om fiaskoer og meget, meget små problemer...Jeg kan ikke sige om nogen institution, at den har skabt mig, jeg har selv måttet kæmpe mig frem og det har krævet en enorm indsats og medført store depressioner, men der har selvfølgelig også været lyspunkter." Som sagerne står, er han en af Islands mest indflydelsesrige filmfolk: Ikke alene hører han til blandt de mest travle instruktører, men indtil for nyligt var han medlem af Filmfondens bestyrelse, og han bestrider en direktørstilling på TV, hvor han tager sig af al hjemlig produktion, såvel fiktion som dokumentarisme.

Nonni – En international TV-serie

Nonni-serien er seks en-times fortællinger for børn og hele familien baseret på "Nonni"-bøgerne af den islandske forfatter Jón Sveinsson. Produktionen er en tysk, engelsk, norsk og islandsk coproduktion! Instruktionen varetages af "veteranen" Agúst Guðmundsson, som er blevet kaldt en af Islands mest begavede instruktører.

Guðmundsson der er uddannet på National Film School i England fortæller: "Da jeg vendte hjem i 1977, havde jeg forventet at skulle arbejde som skuespiller og måske lejlighedsvis instruere for TV. Men da den islandske filmfond blev oprettet i '78/79 havde jeg et spillefilmprojekt klar, og modtog derfor støtte til *Land og synir* – der kom til at starte den "nye bølge" af islandske film."

Den næste film blev *Útlaginn* (1981) over *Gislis saga*, den første rent islandsk producerede filmatisering af de sagaer, der nedskrevet i det 12. og 13. århundrede af krønikeskrivere som bl.a. Snorri Sturluson er blevet en så væsentlig del af den islandske kulturarv. "Sagaerne er store episke fortællinger, og de har enorme persongallerier – egentlig ikke ulig en soap opera," siger Guðmundsson. Grunden til at han valgte netop *Gislis saga* var, at "den minder om en græsk tragedie, dramaet udspiller sig inden for én familie. Dernæst indeholder den, i lighed med de bedste af sagaerne, nogle stærke kvindeskikkelser. Og så viser den med al tydelighed hvor absurd hævnmotivet ender med at blive." Filmen er blevet solgt til en del lande. Guðmundsson er særlig stolt af at have solgt den til fransk TV. Til Danmark "af alle steder" er den blevet solgt som undervisningsfilm.

Agúst Guðmundssons rock-musical fra 1982 *On Top* er med 106.000 solgte billetter den hidtil mest populære islandske film. "Islændingene holder meget af musicals, *High Society* og *Sound of Music* var i sin tid store succeser her", forklarer Guðmundsson. Hans seneste biograffilm er *Gullsandur*,

en satirisk og stærkt symbolsk komedie om den griskhed, der bemægtiger sig et lille samfund på Islands sydkyst, da soldater fra den amerikanske NATO-base begynder at søge efter guld i det sorte sand langs kysten. Filmen blev kritiseret for ikke at tage stilling i spørgsmålet om amerikanernes militære tilstedeværelse på Island. "Jeg ville vise hvordan problemet deler nationen i to grupper, og hvorledes det ofte er pengebegær, der har indflydelse på politiske beslutninger."

I de senere år har Gudmundsson udelukkende lavet TV-film, og med Sjórnvarps (TV) lille design-afdeling som hovedkvarter styrer han nu det prestigebetonede *Nonni* projekt.

Aldrig om torsdagen

Sjórnvarp er den statslige islandske TV-station, oprettet i 1966. Det vil ikke være helt forkert at opfatte Sjórnvarp som en miniatuereudgave af DR, dog med den afgørende forskel at man ved siden af licensen (alle husstande abonnerer) lige fra starten har suppleret indtægterne med reklamefinansiering, ca. 34 % af årsbudgettet hentes hjem via reklamekroner. Hver aften køres reklamerne i tre afdelinger på 2 - 7 minutter (disse reklamer er i væsentlig grad med til at holde liv i en lang række islandske filmproducenter). Sjórnvarps struktur er dog en del mere enkel end DR's. Her eksisterer kun tre hovedafdelinger: Nyheder, egenproduktion og indkøb. Der er hele tiden blevet produceret et vist antal TV-film, og som noget nyt er man be-

*Agúst Gudmundssons satiriske komedie **Gull-sandur** (1984) handler om hvorledes griskhed har indflydelse på politiske beslutninger, samt problemet med den amerikanske militære tilstedeværelse, der deler landet i to: for og imod NATO.*

gyndt at opkøbe islandske biograffilm til TV-visning, indtil videre ialt 7 film. Helt frem til 1983 var juli måned helt fri for TV-programmer, og torsdag har traditionelt været TV-fri, men denne sidste bastion faldt så sent som i oktober 1987. Grunden er selvfølgelig den øgede konkurrence på medieområdet og ikke mindst tilstedeværelsen siden oktober 1986 af en privat dekoderfinansieret TV-station, Stöd 2 (Kanal 2), der har videodistributøren Telfi, med videorettighederne på bl.a. Warner Bros. film, i ryggen. Stöd 2, der har Kanal 2 i København som erklæret forbillede, har indtil videre solgt godt 15.000 dekodere og er i stadig ekspansion.

Den nye filmstøtte

Under ledelse af direktør Gudbrandur Gislasón er Filmfonden og Filmarkivet nu blevet slået sammen med henblik på at få en slags Filminstitut à la det svenske. I 1987 er Filmfonden for første gang nået op på fuldt budget: 10.5 millioner dkr. Fondens væsentligste indtægtskilde er afgiften på biografbiller. Men som nævnt har kun to spillefilm-

projekter modtaget støtte. Det er et led i en bevidst politik. I stedet for at støtte en lang række film med små beløb, vil man hellere sørge for at hjælpe nogle få projekter helt igennem. Ikke alle er dog lige begejstrede for denne politik, Thráinn Bertelsson: "Den gang man ikke modtog særlig meget støtte fra Filmfonden, var man nødt til at lave film, som der var en chance for, at folk havde lyst til at se. Nu vil der nok være en tendens til at skrive manuskripter som støtte-komiteen vil værdsætte, og jeg ved ikke om medlemmerne af den komité har en filmsmag, der er sammenfaldende med det brede publikums. Den første energi er brugt, eksperimenterne er forbi, folk forbereder sig mere og mere omhyggeligt og tager det hele meget alvorligt. Det er både godt og skidt, for det fjerner den ansvarsløse, men kreative ånd, der hidtil har været over islandsk film."

Den islandske filmlov er under revidering, og Sammenslutningen af Filmfolk foreslår en beskatning af det lukrative videomarked til gavn for islandsk filmproduktion. Videobranchen omsætter anslået for 490 millioner dkr. om året, så der vil jo være noget at hente til at sætte gang i den hjemlige produktion. Og så skæves der meget til mulighederne for internationale co-produktioner. Under alle omstændigheder er der ikke mangel på hverken kunstnerisk eller kommerciel fremsynethed hos de bedste af de islandske filmskabere – så mon ikke de finder sig en niche et eller andet sted.